

GALE RIJA ARS

prodajna
razstava
kopije
kmečkega stola
razstava
stoli iz zbirk
Slovenskega etnografskega
muzeja
10. 10. - 24. 10. 1989

Sg. K E.01 A.11.02 SEM
1989

SLOVENSKI
ETNOGRAF-
SKI MUZEJ
LJUBLJANA

inštr. 020030266

Galerija Ars
Mladinska knjiga
Čevlarska 2
61000 Ljubljana
(061) 218-075

**Stol - skupni projekt
galerije Ars,
Slovenskega etno-
grafskega muzeja in
DO Novoles**

STOL - DEL NAŠE DEDIŠČINE

Iz bogate etnološke materialne kulture, ki je po posameznih regijah naše domovine precej raznolika, smo izbrali STOL, da bi z njim opozorili na odnos našega izročila.

Današnji materialni in tudi duhovni svet ima za temelj izročilo rodov, ki so bili pred nami. Beseda izročilo sama pove, da gre za nekaj, kar smo prejeli od prednikov, torej za dediščino. Našo dediščino varujejo, proučujejo in z razstavami posredujejo ljudem muzeji.

Izročilo naše materialne kulture pa niso le predmeti, ki so se ohranili iz preteklosti, marveč tudi novi izdelki, ki so narejeni po starih vzorcih.

Da bi bil del dediščine dostopen širšemu krogu, smo se odločili za izdelavo kopije kmečkega stola iz zbirk Slovenskega etnografskega muzeja. izbrali smo stol iz Dola pri Sori iz leta 1812.

Slovenski etnografski muzej se je skupaj z Galerijo Ars odločil, da poiščemo proizvajalca, ki bo kos taki nalogi. Delavci iz razvojno - raziskovalnega centra Novolesa iz Novega mesta so sprejeli izziv in se potrudili, da imamo danes pred nami dobro izdelano repliko stola, narejenega v »bio izvedbi«.

Obdelava je povsem podobna obdelavi originala, z lužili je samo dodan videz starosti. Sedež in naslonjalo stola sta izdelana iz orehovega lesa, iz enega kosa, noge pa so iz bukovega lesa, kot pri originalu. Za površinsko obdelavo so bila uporabljena vodna lužila, olja in vosek. Oblika naslonjala je ročno izdelana, s posnetimi robovi in je asimetrična, kot pri muzejskem stolu.

Proizvajalec bo naredil po navedeni metodi do 100 stolov, ki bodo individualno oštevilčeni in bodo nosili imena Slovenskega etnografskega muzeja, Galerije Ars in Novolesa. Izdelana bo tudi nalepka s specifikacijo kvalitete stola in s podatki o njegovem izvoru. Dogovorili smo se za izdelavo razstavljivega stola, tako da bo ta lažje prenosljiv. Zložen bo v kartonasti embalaži, ki bo opremljena z ročajem, dodana bodo navodila za sestavo stola. Ekskluzivno pravico do trženja tega stola ima Galerija Ars.

Tako bo moč ta stol plasirati na tržišče kot uporaben, reprezentančen kos, oplemeniten s tradicijo. Stol bo lep in uporaben v modernem ali »klasičnem« ambientu. Postal bo vrednota, ki jo danes dojemamo predvsem estetsko, pa vendar je v tem izdelku še nekaj več: ohranilo se je znanje - volja veččega izdelovalca, ki je trdemu lesu dal mehke obline in lepo obliko - tak nas zgodovinsko oplaja in bogati, saj nam danes predstavlja vez z minulimi časi.

Poleg predstavitve replike, izdelane po muzealiji, predstavlja Slovenski etnografski muzej še manjši izbor stolov iz zbirk, katerih skupni imenovalec je želja po lepem in skladnem... Ti stoli so del nekdanje stanovanjske kulture našega podeželskega prebivalstva. Iz želje po lepoti doma so kmetje naročali rezljane in drugače krašene stole, kot tudi druge predmete vsakdanje rabe. Skrb za skladno in lepo je iz prozaičnih predmetov naredila umetnine ljudskega ustvarjanja.

Največ razstavljenih stolov je iz 19. stoletja, ko je bil stol tudi v kmečkih domovih že splošneje v rabi, nekaj pa je še starejših. Prikazani so tudi stoli iz obdobja po 1. svetovni vojni, ko so se kmetje hoteli podrediti malomeščanskemu okusu in so začeli kupovati serijsko izdelane stole, ki so nastajali v obrtnih delavnicah v trških in mestnih središčih.

Za izdelavo stolov so uporabljali vse vrste lesa, največ oreh, bukev in brest, pa tudi hrast, jesen, javor, smreko, macesen in lipo.

Na podeželju pred tremi stoletji še niso poznali stolov. Iz starih inventarjev kmečkih domov lahko razberemo, da so bile takrat kot sedežno pohištvo splošno v rabi klopi, ki so praviloma stale ob steni, ob mizi in ob peči.

Pred 17. stol. so bili stoli tudi v bogatejših kmečkih domovih redki. Vse do 20. stol. so imeli v kmečkih domovih le po en stol. V hiši je bil kot častni sedež za patra familije ali za gosta, medtem ko so ostali sedeli na klopih. Stole so izdelovali mizarji ali tudi sami kmetje.

Posebno elegantni so stoli renesančnih konstrukcij, ki imajo ravne noge, dekorativno obžagane prečke in plitvo vrezan vzorec na naslonjalu. Redki takšni stoli so bili v rabi v 17. stol., uporabljali pa so jih še v 18. stol., predvsem na Kranjskem in Primorskem.

V 18. in 19. stol. so na redkih kmetijah imeli tudi preproste lesene naslonjače z nasloni za roke.

Po sredini 19. stol. so se tudi na podeželju pojavili stoli v bidermajerskem slogu, ki niso imeli oblazinjenih sedal in so bili bolj preprostih oblik kot meščanski tovrstni stoli.

Podobno kot v srednji Evropi se je tudi pri nas na alpskem območju v 18. stol. na kmetijah uveljavila oblika stola, ki jo danes poznamo kot prototip kmečkega stola.

Tuje ime za stol takšne konstrukcije je latinsko: scabellum, oz. italijansko: sgabello. Masivne sedežne ploskve teh stolov so običajno osmerokotne ali štirikotne oblike, noge so razkročene, v prerezu so oglate, okrogle ali izstružene. Okrasni del teh stolov so različno profilno obžagana deskasta naslonjala. Včasih so plitvo rezljana

ali intarzirana s preprostimi geometrijskimi oziroma geometriziranimi motivi, največ pa je konveksno-konkavno obrisno profiliranih. Oblike naslonjal so zelo raznolike. Med ohranjenimi stoli v slovenskih muzejskih zbirkah le redko najdemo naslonjala stolov enakih oblik. Tudi risane dokumentacije naslonjal, od katerih eno prikazujemo tudi na razstavi, nam kažejo pestrost raznolikih izpeljank, ki jih je bila sposobna zamisliti si mojstrova glava in so jo uresničile njegove roke.

Mizarji so si izmišljali vsak svoje oblike šablon za oblikovanje naslonjal, ki je vsaka zase izjemna, samosvoja in individualna. Vendar pa imajo vsa ta naslonjala le nekaj skupnega - za vse velja, da so izdelana po določenih zakonih, kot je somernost glede na navpično os in tudi tektonska oblika naslonjala z razširjenim spodnjim delom, ki se proti sredini zoži in se zgoraj ponovno razširi. Zgornji rob je vedno oblikovno poudarjen. Večina naslonjal ima v sredini v zgornjem delu odprtino, ki rabi za držaj pri prenašanju stola. Ta je največkrat v obliki srca, znane pa so tudi lunete, štirilisti ali ovalne oblike.

Te vrste stoli so se v 19. stol. udomačili po vsej Sloveniji. Živel so dolgo vrsto desetletij v domovini naših prednikov, ponekod so se ohranili še v današnji čas.

Eno od tovrstnih izvedb smo skušali »na novo oživeti« z izdelavo kopije stola iz zbirk Slovenskega etnografskega muzeja.

Za konec zapisujemo še skupno željo vseh treh, ki smo sodelovali pri tem projektu:

Slovenski etnografski muzej, Galerija Ars in DO Novoles želimo, da bi nam uspelo s skupnimi napori sodelovati pri ustvarjanju kvalitetne, avtentične kulturne ponudbe, ki bo oplemenitenjena z našo dediščino.

Prvi korak v to smer smo naredili...

Irena Keršič
kustosinja
Slovenskega etnografskega muzeja

OB KOPIJI KMEČKEGA STOLA IZ ZBIRK SLOVENSKEGA ETNOGRAFSKEGA MUZEJA

Sodelavci Slovenskega etnografskega muzeja, Galerija Ars in Novoles iz Novega mesta so pripravili s kopijo kmečkega stola prijetno presenečenje. Pravzaprav bi bilo nekoliko neumestno govoriti o presenečenju, če bi bile take »akcije« pri nas nekaj splošnega, običajnega, tako za muzejsko - galerijske kroge kot tudi za našo industrijo in seveda druga proizvodna okolja (obrtniška ipd.). Kar je bilo v svetu že desetletja nekaj povsem običajnega, prihaja z zamudo tudi k nam. Vendar tokrat v okviru dognanega koncepta ali kar v »modelu«, ki ga je potrebno ob realizaciji take ideje izdelati. Tega sestavljajo številni elementi, od same odločitve in argumentacije, do določitve tehnološkega postopka in navsezadnje tudi trženja. Vendar moramo ob kopiji kmečkega stola videti tudi širše razsežnosti. V prvi vrsti gre za splošno dostopno dediščino, ki smo jo lahko do sedaj opazovali le v muzejskih razstavnih prostorih. Z neomejenim številom izdelkov so vsi trije nosilci »akcije« posegali tudi na področje turističnih spominkov, ali še določeneje, na področje njihovega pravilnega vrednotenja in razumevanja. V naše trgovine torej prihaja **kakovost** - želimo si le, da ne utone v morje turističnega kiča, ampak spodbudi nova podobna dejanja, ki temeljijo na kopijah izbranih primerov naše dediščine.

dr. Janez Bogataj
Oddelek za etnologijo
Filozofske fakultete v Ljubljani

